

Article

O papel e as transformacións das publicacións periódicas sobre artes escénicas en Galicia: a *erregueté*

Vanesa Martínez Sotelo
Revista Galega de Teatro

Keywords

erregueté
Revista Galega de Teatro
Periodical Publication
Stage Arts
Media
Theatre Information

Palabras clave

erregueté
Revista Galega de Teatro
publicación periódica
artes escénicas
medios de comunicación
información teatral

Abstract

This article examines the influential role played by the *Revista Galega de Teatro (erregueté)* in the promotion and study of Galician theatre since it first appeared in 1983 to the present day. In doing so, it will outline the different contributions made by the only periodical publication that currently specializes in the stage arts in Galicia. The *Revista* is not only a platform for information, analysis and reflection but also undertakes an editorial task, at the service of the dissemination of contemporary Galician dramatic writing; it also contributes to the shaping of audiences and builds international and interdisciplinary bridges. Within a context marked by precariousness and by the reduction in the presence of theatre-related information and reviews in the traditional media, the *Revista*, edited by the organisation Asociación Cultural Entre Bambalinas, represents a project which identifies some of the necessary transformations to address the new habits of the theatre readership.

Resumo

Este artigo presenta un percorrido pola *Revista Galega de Teatro (erregueté)* desde a súa primeira aparición en 1983 até o momento presente. O traballo enumera as funcións da que actualmente é a única publicación periódica especializada en artes escénicas en Galicia e que, ademais de servir de espazo para a información, a análise e a reflexión, asume unha tarefa editorial, serve á difusión da dramaturxia contemporánea, contribúe á formación

*O papel e as transformacións
das publicacións periódicas
sobre artes escénicas en Galicia:*
a erregueté
Vanessa Martínez Sotelo

de públicos e constrúe pontes internacionais e interdisciplinares. Dentro dun contexto marcado pola precarización e a redución da presenza da información e a crítica teatral nos medios de comunicación tradicionais, a *Revista Galega de Teatro*, editada pola Asociación Cultural Entre Bambalinas, ofrece un proxecto desde o que detectar algunhas das transformacións necesarias para atender os novos hábitos do público lector.

*O papel e as transformacións
das publicacións periódicas
sobre artes escénicas en Galicia:
a erregueté*
Vanessa Martínez Sotelo

Introdución

En 2013, o Consello da Cultura Galega presentou o estudo titulado *As artes escénicas en Galicia: situacións e perspectivas*, no que, entre outros asuntos, achegaba as fortalezas, as debilidades, as ameazas e as oportunidades do sistema escénico en Galicia. Naquel traballo, ademais dunha permanente loita pola normalización dentro dun tecido cultural debilitado, sinalábase a existencia dunha estrutura empresarial dominada pola precarización.

Estes dous factores —falta de normalización e precarización— afectan directamente aos axentes implicados nas fases de formación, creación, produción e distribución das artes escénicas e explican a (in) existencia de publicacións especializadas neste eido, algo de vital importancia para a difusión, a exhibición, a recepción e para completar o círculo que se impulsa desde a creación até a súa recepción. Sumada a esta situación, a redución da presenza de información, de reflexión e de crítica sobre artes escénicas no día a día debido á desaparición de cabeceiras dá como resultado a existencia dunha única publicación especializada en artes escénicas. Así, editada pola Asociación Cultural Entre Bambalinas, a *Revista Galega de Teatro*, despois de trinta e cinco anos de historia é a única publicación periódica sobre artes escénicas que continúa a súa actividade en Galicia. E, despois de trinta e cinco anos de vida, faino renovando a súa imaxe, o seu equipo e lidando a base de persistencia e voluntarismo, para crear un vehículo de comunicación plural e independente que sirva para aglutinar as voces da creación e da reflexión sobre o que se está a producir actualmente.

A irrupción do soporte dixital e as novas tecnoloxías cambiaron por completo as necesidades dos medios de comunicación debido ao consecuente cambio de hábitos das usuarias nun espazo dominado pola fragmentación e o consumo acelerado. A fugacidade e a superficialidade, produto da imposición do inmediato e da cantidade sobre a calidade; así como a invasión da opinión e da publicidade fronte á información e a crítica, desembocan nunha dispersión e mesmo unha desorientación do lectorado á hora de acceder á información. A axilidade e a visibilidade que ofrece o dixital era un desafío que debía afrontar a *Revista* e en decembro de 2017 presentou o novo proxecto www.erreguete.gal a través do que reforzar a súa presenza diaria, atender os acontecementos máis urxentes e aproximarse a un novo lectorado para a edición en papel. Actualmente, un dos principais retos da *Revista* é acadar o equilibrio xusto entre o papel e o dixital, dous soportes que ofrecen dous tempos de lectura —a do papel, máis repousada, selectiva e procurada; a do dixital, máis urxente, espontánea e inesperada. E todo este proxecto xorde nun tempo onde o xornalismo está en crise, onde a crítica está en risco de extinción, onde a profesionalización semella un espellismo e onde o individuo parece renunciar ao colectivo. Pero é preciso pensar no colectivo e defendelo en común para que non desapareza.

Cada dúas semanas morre unha lingua no mundo. Así o indicaba a reportaxe ‘Linguas en perigo de extinción’ publicado no número de agosto de 2012 da revista *National Geographic*. Nel, indicábase tamén que é probable que a finais de século desaparezan case a metade das 7.000 linguas que hoxe se falan no planeta. Malia a súa situación de regresión, entre as linguas citadas non se atopaba o galego aínda que si o tuva, unha lingua falada no continente asiático, concretamente, na República de Tuva, ubicada entre Rusia e Mongolia. A simple vista non parece que o tuva e a *Revista Galega*

de Teatro teñan nada en común, mais hai un matiz que permite ilustrar a función que esta publicación periódica sobre artes escénicas cumpre dentro do teatro galego. En idioma tuva, o pasado exprésase como algo situado por diante do falante, mentres que o futuro é algo que reside ás súas costas e, polo tanto, é algo que non se pode ver. É por esta razón pola que unha nunca diría que unha persoa nova ten toda a vida por diante, senón que tería que dicir que ten toda a vida por detrás. Fonte documental e testemuñal imprescindible, con cada un dos números que trimestralmente prepara, a *Revista Galega de Teatro* ofrece a posibilidade de observar a paisaxe escénica que nos conforma e dá sentido; permite ver presente e memoria. Servindo de reflexo á creación contemporánea e analizando o seu contexto, a *Revista* permite mirar a propia historia mentres avanza, sexa de costas ou de fronte, cara ao futuro.

Evolución e presente da *Revista*

Antes de iniciar o percorrido polo que pretende ser unha reflexión sobre o papel e a evolución das publicacións sobre artes escénicas en Galicia, é preciso presentar a que é, no momento actual, a única publicación periódica en lingua galega que ten como obxecto o teatro galego.

A *erregueté* – *Revista Galega de Teatro* é unha publicación trimestral sobre artes escénicas editada pola Asociación Cultural Entre Bambalinas. Aparecida por primeira vez en 1983 baixo o nome de *Información Teatral*, neste 2018 a *Revista* cumpre trinta e cinco anos de historia e mantén unha liña editorial marcada pola independencia, a honestidade e o rigor informativo. Co galego e o portugués como linguas de traballo, o obxecto preferente da publicación é o teatro galego; non obstante, a curiosidade por calquera aspecto relacionado co teatro en xeral lévaa a atender, na medida da súa capacidade, o teatro universal. É por isto que é posible atopar nas súas páxinas traballos nos que se mesturan nomes relevantes da creación galega como Eduardo Alonso, Marta Pazos, Santiago Cortegoso ou María Xosé Queizán xunto con nomes internacionais como o de Krystian Lupa, Pina Bausch, Jean-Laurent Sasportes, Odin Teatret, entre outros.

A *Revista Galega de Teatro* conxuga nas súas páxinas información, divulgación, análise, estudo e creación. Así, a revista publica nas súas diferentes seccións reportaxes, crónicas de festivais, recensións de libros, crítica de espectáculos, ensaios sobre aspectos concretos da arte dramática e xoga un rol importante como editora de textos teatrais ao publicar unha peza de creación en cada un dos seus números. Nutrida co traballo de múltiples voces e especialistas de diferentes eidos das artes escénicas, a *Revista* constitúe unha fonte documental imprescindible e forma parte do conxunto do patrimonio teatral e cultural galego. Así o indica MV García no artigo editado no *Faro da Cultura* (12 de novembro de 2013) con motivo do trinta aniversario da RGT:

A Revista Galega de Teatro, producida desde os seus inicios por un amplo grupo de persoas, non deixa de ser un símbolo da capacidade de resistencia dun sector, o das artes escénicas [...] Por iso, cada número editado na RGT vai ser unha afirmación contundente de que o sector existe, de que é necesario, de que supón un valor que aumenta a riqueza da comunidade. Pero non esquezamos que revistas como esta tamén serven para escribir a nosa historia.

A *Revista Galega de Teatro* ten unha 'prehistoria' que é preciso buscar no *Boletín de Información Teatral* da Escola Dramática Galega (EDG), cuxo primeiro número aparece en Vigo en 1983. A creación deste *Boletín* foi unha iniciativa, entre outras, que levou adiante a sección de Vigo da EDG. O *Boletín* pasa a denominarse *Boletín de Información Teatral*, para mudar pouco despois a *Información Teatral* e, máis tarde, a *Información Teatral – Revista Galega de Teatro*. Desde o número 11 a publicación pasa a denominarse *Revista Galega de Teatro* e no verán de 2016 a *Revista Galega de Teatro* continúa a súa actividade nunha etapa que renova o seu equipo directivo e o seu deseño. A vontade de continuar a esencia e renovar a imaxe móstrase na variación escrita do seu nome que de RGT pasa a presentarse como *erregueté*, nunha vontade de ofrecer un nome co que 'atuala' a partir das siglas 'R', 'G', 'T' e, con el, propiciar unha maior proximidade. 'Cambiar para continuar sendo a mesma', foi a idea para a metamorfose da *Revista* que sempre estivo guiada polo obxectivo de 'dar un paso máis no camiño da normalización teatral' desde o primeiro boletín de oito páxinas aparecido no século pasado aos últimos números do século XXI con máis de cen páxinas.

Organización

A *Revista* está formada por diferentes profesionais das artes escénicas (directoras, críticos, dramaturgas, pedagogos, actrices...) e conta coa colaboración de múltiples persoas especialistas en diferentes eidos do facer teatral e, en casos puntuais, profesionais da comunicación, malia non ser unha revista profesional, entendendo como tal que pague polos traballos que recibe. De igual xeito, as persoas que a ela consagran o seu tempo tampouco cobran.

Despois de diversas modificacións, a estrutura interna da *Revista* conta na actualidade coas seguintes seccións: Temas, Escena Aberta, Proscenio, En Danza, Festivais, Entrevistas, Banda Deseñada, Ruxerruxe, Libros, Espectáculos, Ficheiro, Estreas, Texto. Esta distribución de contidos permite ofrecer un reflexo do que se produce cada trimestre en artes escénicas, mais tamén traer ao presente cuestións relevantes para o teatro galego. Nesta última etapa da revista, recuperouse a sección En Danza, entre outras, pola irrupción de iniciativas de danza en diferentes cidades galegas e pola vontade de colaboración por parte deste sector para reforzar a presenza da danza na publicación. Un caso concreto é o da colaboración establecida entre a *erregueté* e o TRC Danza, unha iniciativa coa que, ademais de atender a programación e o seu proxecto de programación expandida, edítanse en papel (en ocasións, traducindo ao galego) os textos encargados sobre as pezas antes da súa exhibición e que conforman 'Pre-Textos'. Deste xeito, ademais de reforzar o intercambio entre as redes de creación e recepción, a revista serve como plataforma para amplificar o radio de acción entre o seu público lector para achegar unha iniciativa escénica determinada.

Continuando cos cambios dentro das propias seccións, na última década desapareceu o apartado Es(Cenas) Atlánticas, unha valiosa colaboración entre Galicia e o norte de Portugal que se ampliará tamén ao mundo lusófono e latinoamericano. Paulatinamente, os contidos de Es(cenas) Atlánticas pasaron a centrarse en experiencias escénicas en Portugal e a incorporarse sen distincións nas diferentes seccións, ofrecendo unha ampliación natural da presenza de materiais sobre a programación do país

O papel e as transformacións das publicacións periódicas sobre artes escénicas en Galicia: a erregueté
Vanessa Martínez Sotelo

veciño. Este feito non é algo estraño cando a *Revista* foi, desde o nacemento do teatro profesional galego, un elemento imprescindible á hora de entender as relacións entre Galicia e Portugal. Así o apunta o especialista Xaquín Núñez Sabarís no traballo ‘Converxencias actuais entre o teatro galego e portugués’:

O interese mutuo e recíproco repercutirá nunha maior visibilidade da escena de ambos lados. Por exemplo, o teatro galego ocupa o monográfico do número 4 (2003) da revista portuguesa da Cena Lusófona, *Sete Palcos*, e, pouco a pouco o teatro portugués tamén acapara páxinas e atención en diversos números da *Revista Galega de Teatro*. (Núñez Sabarís 2014)

Así, a revista aparece como axente nese incesante intercambio entre o teatro galego e portugués ao lado de revistas desaparecidas como *Ensaio* ou *Sete Palcos*.

Pola súa parte, a *Revista Galega de Teatro* inclúe nos seus números informacións e análises frecuentes sobre o teatro portugués. Lamapereira (1997) realiza unha síntese do espazo ocupado pola escena lusa nos trece primeiros números da publicación. Posteriormente, cómpre referir as informacións sobre Teatragal ou Festeixo. [...] O máis salientable é, porén, o espazo fixo dos números 30 a 53, na sección titulada ‘Es(cenas) atlánticas’, na que se informa do máis salientable da actualidade escénica do norte de Portugal. (Núñez Sabarís 2014)

Dentro desa actividade de interlocución e intercambio co norte de Portugal, a *Revista Galega de Teatro* conforma desde 2012, xunto coa Federación Galega de Teatro Aficionado e a Federación de Grupos Aficionados de Teatro de Castilla y León e o CDV, a Plataforma Transfronteiriza de Teatro Amador, promovendo o diálogo do teatro transrexional e transnacional e apostando por unha nova visión do teatro amador como elemento indispensable para a divulgación e o intercambio cultural transfronteirizo. Desde a desaparición de revistas como *Adagio* (publicada polo Cendrev) e *Sete Palcos* (editada por Cena Lusófona), a reformulación de publicacións como *Sinais de Cena* ou a publicación anual de *Ensaio de Teatro* coa que actualmente intercambia contidos, a *Revista Galega de Teatro* é a publicación galega á que múltiples programadores e creadores portugueses se dirixen á hora de informarse sobre espectáculos, compañías e festivais galegos, facendo dela unha ponte internacional, un espazo de intercambio incontestable, un escaparate desde o que asomarse ao teatro galego e desde o que asomarse a iniciativas escénicas en Portugal.

Continuando co repaso das seccións da *Revista Galega de Teatro*, a vontade de servir de ponte entre diferentes disciplinas artísticas foi exercitada coa encomenda de realizar as capas da publicación a creadoras procedentes das artes plásticas. Así foi até o número 60, pasando desde entón a dedicar o espazo ás compañías galegas. Non obstante, o intercambio interdisciplinar mantívose vivo coa reserva dun espazo para a banda deseñada no seu interior. Actualmente, ese espazo está protagonizado pola personaxe da investigadora de artes escénicas Rubina Kéneve, que ofrece a súa particular mirada sobre o tema que se aborda en cada número. De igual xeito, bienalmente, a *Revista* convoca o Certame de Banda Deseñada sobre Teatro, onde

unha persoa procedente do deseño adapta para cómic un dos textos editados na revista, pasando o resultado a formar parte da Colección de Banda Deseñada sobre Teatro que integran valores novos e consolidados.

Se seguimos co repaso interno da revista, Proscenio é outra das novidades recentes e está dedicada a dirixir a mirada sobre un tema polémico e de actualidade coa intención de xerar debate. Pola súa parte, Escena Aberta é un espazo reservado para a inclusión de temas atemporais ou que non se encadran estritamente nos eixos deseñados en cada número; Festivais é unha sección destinada a dar cobertura ás diferentes citas para a exhibición de espectáculos ofrecendo liñas claves sobre as principais tendencias; Entrevistas conságrase ás conversas en primeira persoa con figuras destacadas do panorama escénico; Libros é un espazo dedicado á crítica de libros de teatro e literatura dramática; Espectáculos é unha sección reservada para crítica de espectáculos; Ficheiro ofrece unha panorámica formada por informacións breves sobre os eventos destacados en cada trimestre; e Estreas serve de espazo de documentación, a modo de catálogo, no que deixar constancia dos espectáculos estreados polas compañías de teatro profesional e amator.

Edición de textos dramáticos

A partir do número 8, a *Revista Galega de Teatro* comezou a editar textos dramáticos dentro da mesma publicación, converténdose na actualidade nunha das editoras máis importantes de teatro galego. Inaugurou a colección a obra *2132*, un texto de Roberto Vidal Bolaño que o propio autor definiu como 'fragmentos dun guión para cómic'. Desde aquel momento, traballos de numerosos autores galegos como Euloxio R. Ruibal, Luísa Villalta, Jenaro Mariñas do Val, María Xosé Queizán, Manuel Forcadela, Belén Roca, Xesús Pisón, Anxos Sumai, Lino Braxe, Sonia Torre, Constantino Rábade, Vanessa Sotelo, Raúl Dans, AveLina Pérez, Manuel Lourenzo, Clara Gayo, Xosé Manuel Pazos, Rubén Ruibal, Santiago Cortegoso e Fernando Epelde, foron editados pola revista, servindo nalgúns casos de impulsora ou descubridora de novos valores. Con todo, a nómina de autores publicados non ten fronteiras e a revista publicou en tradución ao galego pezas de dramaturgos tan significativos como os españois Juan Mayorga, Itziar Pascual, Ernesto Caballero, Paloma Pedrero, Jerónimo López Mozo, Elena Cánovas ou Yolanda Pallín, ademais de nomes como o mexicano Jaime Chabaud, o francés Michel Azama, o croata Asja Srnc ou os canadenses Suzanne Lebeau e Wajdi Mouawad. Entre os autores internacionais, hai que destacar a especial atención que a *Revista* presta desde o seu número 65 á edición de textos en lingua portuguesa cunha colección que inclúe títulos de figuras como Abel Neves, Jose Maria Vieira Mendes, Ricardo Cabaça, Marta Freitas, Joana Craveiro ou Jorge Palinhos.

Difusión da dramaturxia contemporánea

Na súa tarefa de aproximar ao galego a dramaturxia contemporánea ibérica, cómpre citar o acordo que mantén a *Revista Galega de Teatro* co Cercle Artistic de Ciutadella de Menorca, entidade que convoca anualmente o Premi Born de Teatro. O Premi Born é o único premio de teatro que aparece traducido ás catro linguas do Estado español: galego, éuscaro, catalá e

*O papel e as transformacións
das publicacións periódicas
sobre artes escénicas en Galicia:
a erregueté*
Vanessa Martínez Sotelo

castelán. Esta circunstancia é, sen dúbida, un valor engadido para un galardón que xa está considerado como un dos máis prestixiosos e mellor dotados economicamente.

Por medio deste acordo, o Premi Born foi traducido por primeira vez ao galego en 2006 e, desde ese momento, todas as pezas gañadoras contaron con cadansúa tradución ao galego na revista. Entre elas atópanse obras de Carlos Be, Jesús Díez, Carles Batlle, Josep Maria Miró, Lluïsa Cunillé, Raúl Dans, Carles Mallol, Xavi Morató ou Francesc Meseguer. Cabe sinalar que este acordo converte a revista nunha fonte importante para que compañías galegas se acheguen a textos de dramaturxia contemporánea de calidade contrastada para levar a escena. Foi o que sucedeu con proxectos exitosos como *O principio de Arquímedes*, de Josep María Miró, levado a escena por Teatro do Atlántico e que en 2016 acadou cinco galardóns dos Premios de Teatro María Casares e, entre eles, o Premio á Mellor Tradución. Casos coma este fan visible o papel da revista como ferramenta para colaboración directa coas compañías ao ser un espazo de encontro e de circulación de ideas, propostas, iniciativas e traducións facendo da revista un axente destacado no teatro galego.

Formación de público

Coa intención de difundir a revista pero tamén de achegar ao público o teatro que contén, con cada número organízase unha presentación acompañada dunha actividade determinada (obradoiros, coloquios, performances, lecturas dramatizadas...). Co obxectivo de dar a coñecer as autoras e autores editadas na *Revista*, nos últimos anos ten realizado en diferentes puntos de Galicia e Portugal intervencións de diversa índole: o coloquio celebrado entre AveLina Pérez e María Armesto dentro do programa da Mostra Internacional de Teatro Cómico e Festivo de Cangas; os coloquios post-función celebrados durante a XXIX Mostra de Teatro Galego de Cariño; a presentación de *D'abalada* no FITEI de Porto. Deste xeito, a través da colaboración da revista con festivais onde non son habituais certos tipos de teatro ou coa intención de afondar na recepción, ademais dos traballos escritos que se editan nos diferentes soportes da publicación, o seu equipo propicia a divulgación e o intercambio de experiencias en vivo, erixíndose como un axente mediador e formador no desexo de normalizar o teatro galego.

Ponte entre disciplinas

Se anteriormente sinalabamos que a *Revista* contaba cunha sección dedicada á banda deseñada, a propia Asociación Cultural Entre Bambalinas, guiada sempre polo obxectivo fundamental de espertar o interese pola arte dramática e ampliar públicos, decidiu convocar, con carácter bienal, o Certame de Banda Deseñada sobre Teatro que procura enriquecer, desde a linguaxe do cómic, o feito teatral. Dramaturxia e banda deseñada conxúganse neste certame que desvela novos valores do deseño a partir de textos galegos ou portugueses. O resultado é a creación dunha colección de Banda Deseñada sobre Teatro formada polos títulos: *Doentes*, de Roberto Vidal Bolaño, en versión de Brais Rodríguez; *Hámster*, de Santiago Cortegoso, en versión de Diego Campos; *Belicosario*, de Manuel Lourenzo, en versión de Juan Molina; *2132*, de Roberto Vidal Bolaño, en versión de Diego Blanco;

*O papel e as transformacións
das publicacións periódicas
sobre artes escénicas en Galicia:
a erregueté*
Vanessa Martínez Sotelo

Imundação, de Marta Freitas, en versión de Diego Blanco; *Caixa Negra*, de Fernando Epelde, en versión de Manuel Tudela.

Espazo de crítica

Aínda que non é o único lugar no que a crítica sobre artes escénicas resiste, a *Revista Galega de Teatro* é un espazos aos que é necesario dirixirse ao falar de crítica teatral. Despois da desaparición da crítica en medios xeralistas e do peche de cabeceiras como *A Nosa Terra*, revistas culturais —como *Tempos Novos*—, programas radiofónicos —como o Diario Cultural— e blogs persoais —como *butacaenanfiteatro*— ofrecen unha mirada crítica que tamén ofrece a *Revista* trimestralmente na súa edición en papel e semanalmente na súa versión virtual. Cun equipo que combina nomes consolidados con novas voces da crítica, a edición dixital da web cubriu durante o ano 2017 un total de 51 espectáculos, o que dá unha media de case unha crítica por semana. Esta cobertura na que podemos atopar títulos de espectáculos galegos, portugueses e internacionais, permite non só apreciar unha panorámica do teatro que se produce no territorio galego, senón elaborar tamén un balance sobre as tendencias da creación escénica galega e internacional, realizar un percorrido polos referentes máis próximos e dotar ao sistema dun instrumento que permita mediar entre público, creación e programación.

No que respecta a libros, as recensións nas páxinas da revista de libros galegos publicados por diferentes editoriais serven para dar visibilidade e normalizar a presenza do teatro, case sempre reducido a un lugar marxinal tanto nos propios locais de venda como nos espazos de crítica reservados nos xornais xeralistas. Ao incluír en cada número un texto teatral, tamén a crítica especializada de libros se foi facendo nos últimos anos eco da revista, tecendo unha rede necesaria e evidenciando a importancia da *Revista* como editora teatral.

O Fondo Teatral María Casares

Integrado na Biblioteca Pública de Cangas do Morrazo, o Fondo Teatral María Casares é o resultado dun convenio asinado no ano 1995 entre o Concello de Cangas, a *Revista Galega de Teatro* e a Compañía Teatro de Ningures. A Asociación Cultural Entre Bambalinas quixo nomear así o FTMC en memoria e homenaxe á actriz María Casares (A Coruña, 1922 – París, 1996), quen aos catorce anos tivo que exiliarse en Francia debido ao golpe militar franquista de 1936. Era filla de Gloria Pérez e Santiago Casares Quiroga, ministro e xefe de goberno da II República. O FTMC está formado inicialmente pola cesión de fondos bibliográficos e diversas coleccións de revistas especializadas destas dúas entidades, e vaise enriquecendo progresivamente grazas ás continuas achegas de libros e revistas que, recibidas na redacción, apúntanse na RGT e posteriormente pasan a inventariarse na Biblioteca.

Grazas a esta trasfega, hoxe o fondo conta con máis de seiscentos volumes de libros de literatura dramática, de teoría, pedagogía e técnica teatral e na súa hemeroteca poden atoparse coleccións de revistas emblemáticas xa desaparecidas como *Pipirijaina* e *El Público*. Ademais, inclúe publicacións como *Primer Acto*, *ADE*, *Actores*, *El Pateo*, *Artez*, *Ñaque Expresión*, *Art Teatral*, *La Ratonera*, *Entreacte*, *Escaramuza*, *CasaHamlet*, *Núa*, *El mundo del*

espectáculo, Ambidextro; as portuguesas Artistas Unidos, Adagio, Sinais de Cena, Ensaios de Teatro ou as latinoamericanas Teatro, Gestos, Ateatro, Tramoya, Conjunto e Teatro, Truenos & Misterios.

Encontro ibérico de revistas

Coa intención de dar a coñecer a realidade das diferentes publicacións periódicas sobre artes escénicas e reflexionar sobre a súa propia condición, a *Revista Galega de Teatro* organizou diferentes encontros ibéricos de publicacións periódicas sobre artes escénicas (no marco da Mostra Internacional de Teatro Cómico e Festivo de Cangas nos anos 2008 e 2010, e dentro do Festival Internacional de Teatro de Expresión Ibérica do Porto en 2011). Aos dous primeiros encontros, celebrados en Cangas, asistiron publicacións como *Casahamlet, La Ratonera, ADE, Assaig de Teatre, Artez, Sinais de Cena, Sete Palcos* ou *Zirkólíka*. No terceiro encontro, celebrado no Festival Internacional de Teatro de Expresión Ibérica do Porto, ás anteriores sumáronse á xuntanza *Las puertas del Drama e Contraluz*.

Na palestra elaborada polos responsables da revista asturiana *La Ratonera*, que foi editada no número 58 da *Revista Galega de Teatro*, Roberto Corte e Pedro Lanza realizaron un percorrido pola tipoloxía de publicacións do Estado nas que incluían aquelas que tiñan edición en papel e excluían as que non tiñan unha periodicidade contrastada. Na súa achega, Corte e Lanza clasificaban dun xeito xenérico como revistas de teatro de autonomía, de investigación e debate, de carteleira, de crítica...; revistas de danza; revistas de asociacións profesionais; revistas de títeres; revistas de pedagogía teatral infantil e xuvenil; revistas de espectáculos de rúa ou revistas de circo. Das 29 revistas expostas, 4 eran galegas:

Revista Galega de Teatro: Idioma galego. Preséntase como revista de autonomía e a súa difusión comprende, principalmente, a comunidade galega e, por aproximación lingüística, Portugal. Inclúe texto temático de autor en galego. Os seus contidos gardan relación coas novidades da carteleira e os autores desta comunidade.

CasaHamlet: Idioma galego. Área de difusión: Galicia e por aproximación lingüística, Portugal. Os seus contidos son monográficos, facendo fincapé na publicación de textos dramáticos que aparecen con ilustracións artísticas en cor.

Paraíso: Idioma galego. Revista de información e promoción das actividades da Rede Galega de Teatros e Auditorios e da Rede de Salas. Área de difusión da comunidade galega. Ten edición dixital. Periodicidade semestral.

Escaramuza: Idioma galego. É unha revista da Asociación de Actores e Actrices de Galicia para tratar e debater as cuestións específicas do gremio referidas ao teatro e ao mundo audiovisual. O seu ámbito de difusión é Galicia. Esta publicación ten edición dixital. Cuadrimestral. Número de páxinas 16. (Lanza & Corte 2009)

A estas catro cabeceiras é preciso sumar experiencias como a de *Núa, Bululú* ou *Don Saturio*, xa desaparecidas. Deste xeito, das sete publicacións

citadas, así como a experiencia do boletín dixital *e-scena*, só a *Revista Galega de Teatro* continúa coa súa actividade regular, mantendo a necesidade de contar cun apoio económico para a súa impresión dentro dun período onde se reduciron as posibilidades de acceder a un apoio público e o mesmo acontece coa inserción de publicidade. Para a súa existencia, a *Revista Galega de Teatro* nítrese fundamentalmente do compromiso das súas subscricións, a inserción puntual de publicidade e a venda directa en librarías ou a través de internet e, a día de hoxe, constitúe un portal galego de artes escénicas tal e como reclamaba á administración o Consello da Cultura Galega en 2013 dentro do informe *As artes escénicas en Galicia: situacións e perspectivas*:

Capítulo importante no eido da información sobre as artes escénicas é o das novas tecnoloxías, particularmente aquelas que poden xerar fluxos de información entre creadores, espectadores e outros axentes do sistema, e que poderían chegar a xerar espazos virtuais de encontro, comunicación e interacción con moitas potencialidades, pero entre elas quizais non estea de máis lembrar a mellora da visibilidade da creación escénica galega, a creación dramática ou mesmo traballos de divulgación e investigación. Un *portal galego das artes escénicas*, dependente dalgunha das institucións públicas do sector e partillado por varias no mantemento diario, permitiría iniciar a creación dese espazo virtual que, sen dúbida, podería xerar novas iniciativas e, sobre todo, poñer en valor as xa existentes. (VV. AA. 2013)

Retos e transformacións

No seu informe de 2012, o Consello da Cultura Galega indicaba que o xornalismo cultural galego pasou por épocas 'boas, malas e peores' ao longo dos seus máis de douscentos anos de vida desde a publicación na *Gazeta de Santiago* do primeiro texto xornalístico en galego o 5 de febreiro de 1812. En 2012, no medio dunha crise económica que reestruturou o mapa social do país e os propios medios de comunicación co peche de cabeceiras como *A Nosa Terra*, *Vieiros*, *A Peneira*, *Galicia Hoxe* ou *Xornal*, anunciábase o nacemento de catro novas iniciativas de comunicación integramente en lingua galega: *Sermos Galiza* e *Praza Pública* son algúns dos exemplos. Non obstante, progresivamente asistimos a unha redución da presenza da información cultural galega e en lingua galega nos medios de comunicación xeralistas, así como a unha desaparición da crítica cultural nestes medios tradicionais.

No documento *A debilidade da estrutura dos medios en Galicia*, escrito para a xornada 'Medios de Comunicación e Mareas Municipais', celebrada en Compostela en marzo de 2017, o especialista Marcos Pérez Pena expoñía as debilidades da estrutura dos medios, as súas ameazas e as oportunidades que esta situación presentaba. E é que, malia todo, as debilidades patentes poden abrir oportunidades á hora de desenvolver un sistema de comunicación alternativo, lonxe do control dos axentes habituais. O problema fundamental para o seu desenvolvemento acaba sendo a falta de profesionalización —entendendo como tal, non o rigor das persoas que o realizan, senón a imposibilidade de percibir un beneficio económico ou un salario pola súa dedicación— que garanta tanto a atención precisa como a estabilidade e a continuidade do proxecto no tempo.

Aínda que non formada por profesionais da comunicación mais si por especialistas do eido das artes escénicas, convencida da necesidade de crear

un espazo capaz de recoller tanto a actualidade do sector como as diferentes iniciativas existentes e ofrecer unha mirada crítica, a *Revista Galega de Teatro* quixo ampliar o seu proxecto reimpulsando a súa presenza na rede. O reforzo materializouse a través dunha aposta dixital que, sumada á actividade que viña rexistrando nas redes sociais, completaba dunha forma áxil a entrega dos catro números en papel que segue mantendo ao longo do ano.

O 1 de decembro de 2017, a *Revista Galega de Teatro* presentou a web www.erreguete.gal, que viña a substituír a web testemuñal que coexistía co magazine Teatro Crítico Universal (en funcionamento desde xullo de 2014). Así, a nova páxina web da *Revista* naceu coa vontade e coa determinación de asegurar a presenza non só da cabeceira no día a día do seu público (potencial) senón tamén a presenza diaria das artes escénicas galegas a través dun medio alternativo, independente e comunitario; naceu como instrumento para facer visible a incesante actividade dos diferentes axentes que operan no eido das artes escénicas; naceu como ferramenta para abordar os temas efémeros que non teñen cabida na selección de contidos que o equipo diseña para a edición en papel de cada trimestre; naceu como medio de atraer cara ao papel un lectorado que non chegaba a sentir a existencia do soporte en papel, mais que manifesta curiosidade e interese polas artes escénicas.

Distribuída nas seccións Actualidade, Opinión, Entrevistas, Crítica, Libros e Textos, a misión fundamental da web é a de ficar no imaxinario da comunidade como unha ferramenta indispensable á hora de ter información sobre artes escénicas en Galicia. Deste xeito, unha vez posta en marcha, a web multiplicou por tres o número de visitas e lecturas diarias que certifican a existencia dun público ávido de acceder a contidos sobre artes escénicas. Así mesmo, a *Revista* reforzou a súa presenza virtual coas contas de *facebook*, *instagram*, *youtube*, *pinterest* e *twitter*. Concretamente esta última, serve como plataforma de publicidade e actualización de eventos teatrais cun aspecto centralizador desa información que non existía até o momento. O desafío para a publicación agora consiste en acadar o equilibrio preciso entre a edición dixital e a edición en papel, sendo conscientes de que se trata dun colectivo que se nutre de colaboracións e de persoas que se dedican profesionalmente a outras actividades.

Os datos indican que nos últimos anos a prensa impresa reduciu de xeito importante a súa tiraxe, mais o soporte en papel segue a ter unha grande capacidade de influencia sobre o público lector maior de 55 anos. Aínda así e malia que a prensa en papel reduciu o seu número de lectores e o seu público diminuíu a súa capacidade de atención dentro dun escenario cada vez máis fragmentado e difuso, internet preséntase como un novo campo de xogo. Este novo terreo ofrece facilidades á hora de atender con axilidade a actualidade, mais tamén presenta esixencias como son a actualización e renovación constantes que obrigan a procurar fórmulas para atender a súa cobertura sen necesidade de ampliar o equipo nin esgotar o capital humano existente.

Compromiso, rigor, cooperación e militancia son algunhas das claves que é preciso seguir activando neste momento de precariedade e empobrecemento ao que se suma a volatilidade da información para apostar por unha rede de divulgación, difusión, promoción específica para as artes escénicas en Galicia que funcione como un espazo lexítimo máis aló dos medios tradicionais que hai tempo que entraron en crise nesa súa aproximación ao poder e ao mercado. Creada desde a base e en contacto directo cos diferentes axentes do sector, parece fundamental reforzar a idea da *Revista*

Galega de Teatro como un medio independente consagrado ás artes escénicas en galego, construído entre todos os axentes do sector para a súa comunicación co público. A súa profesionalización dependerá da aposta firme e do apoio conxunto, así como da toma de consciencia da necesidade de reforzar a marxe desde a que crea e romper coa súa marxinalidade.

Conclusión

O sistema teatral en Galicia sitúase nunha posición contra-hexemónica desde a que loita pola súa existencia e por acadar un espazo na esfera pública. Nos últimos anos, en Galicia asistimos á desaparición de cabeceiras en galego mais tamén á evaporación da crítica e da información cultural nos medios xeralistas, facendo do xornalismo cultural unha profesión en vías de extinción. Na última década asistimos tamén á desaparición das diferentes publicacións periódicas consagradas ás artes escénicas, algo que tamén acontece en Portugal.

Ante esta política de desmantelamento cultural, asedio, precarización e volatilidade informativa onde a opinión se confunde coa crítica e a información se mestura coa publicidade debido a intereses mercantís e a acción das redes sociais, o reto segue a ser o de construír un proxecto común e estable que normalice a presenza das artes escénicas no día a día da cidadanía e garanta esa ponte entre creación e recepción, e viceversa. Sabemos que sen público non hai teatro e son precisas canles que faciliten esa comunicación. En múltiples ocasións comprobamos que cando as administracións non asumen o seu cometido, a cidadanía ademais de esixir que o fagan actúa para intentar cubrir os ocos deixados. A *Revista Galega de Teatro* naceu na década dos 80, durante unha etapa marcada pola militancia, o voluntarismo e o proxecto de construción dun teatro profesional. Corenta anos despois, nunha época asediada polo capitalismo salvaxe, onde o valor simbólico é arrasado polo valor pecuniario, a compoñente voluntarista froito dun contexto de resistencia e precarizante segue estando vixente. A *Revista Galega de Teatro* continúa nese empeño de cubrir o oco que existe no eido da comunicación das artes escénicas e desde o papel e as novas tecnoloxías procura exercer un rol aglutinador, dinamizador, divulgador, reforzando a marxe social desde a que operan as artes escénicas.

Dúas funcións principais son as da *Revista Galega de Teatro*. Unha delas é a de contribuír a escribir a historia e preservar a memoria das artes escénicas en galego; a outra, a de servir de ponte múltiple. Ao longo do presente traballo acompañamos o percorrido da *Revista* enumerando as funcións dunha publicación periódica que ademais de servir de espazo de encontro, de lugar de intercambio, de territorio para a análise e a elaboración de pensamento crítico, actúa como altofalante de iniciativas, asume unha tarefa editorial, serve á difusión da dramaturxia galega contemporánea, contribúe á creación de público, propicia a descuberta de novos valores e constrúe pontes internacionais e interdisciplinares. De igual modo, debido fundamentalmente ao cambio de hábitos do público lector, a necesidade de ampliar o proxecto en papel coa presenza diaria en internet serviu para facer visible o seu traballo á hora de reunir as múltiples iniciativas das artes escénicas, contribuír a eliminar o illamento do traballo dos distintos axentes do sector, abrindo espazos para a opinión e a crítica e bosquexando, desde a acción dunha asociación cultural sen ánimo de lucro, o portal de artes escénicas demandado á Administración en 2013.

*O papel e as transformacións
das publicacións periódicas
sobre artes escénicas en Galicia:
a erregueté*
Vanessa Martínez Sotelo

Obras citadas

GARCÍA, M.V., 2013. 'Trinta anos con nós. Periplo da RGT', *Faro de Vigo*, 21 de novembro de 2013.

LANZA, Pedro & CORTE, Roberto, 2009. 'Tipoloxía de revistas de teatro en España', *Revista Galega de Teatro* 58: 37-45.

NÚÑEZ SABARÍS, Xaquín, 2014. 'Converxencias actuais entre o teatro galego e o portugués: construíndo un teatro do aquí', *Anuario de Literatura comparada* 4: 77-106.

PÉREZ PENA, Marcos, 2017. 'A debilidade da estrutura galega de medios', *Praza Pública*, 18 de marzo de 2017. <http://praza.gal/opinion/3891/a-debilidade-da-estrutura-galega-de-medios-ameaza-e-oportunidade/>

VV. AA., 2013. *As artes escénicas en Galicia: situacións e perspectivas*. (Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega).